

КОНЦЕПТУАЛЬНІ
ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ
ЗАХИСТУ ПРАВ
ЛЮДИНИ: УКРАЇНСЬКИЙ
ТА МІЖНАРОДНИЙ
КОНТЕКСТ

біла церква
2022

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

***Концептуальні засади
механізму захисту прав
людини: український та
міжнародний контекст***

БІЛА ЦЕРКВА 2022

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Білоцерківського національного аграрного університету (протокол №4 від 31.05.2022 р.)

Рецензенти:

Чистоклетов Леонтій Григорович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та інформаційного права Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

Бєлов Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2022. 430 с.

У колективній монографії проаналізовано внесок міжнародно-правової системи захисту прав людини у розвиток нормативно-правового регулювання захисту прав людини в Україні в контексті розвитку міжнародного права, відповідності українського законодавства міжнародно-правовим нормам у сфері прав людини, а також практики застосування цих норм міжнародними та національними контрольними і правозахисними органами. Розглядається участь України у всесвітніх та регіональних міжнародних правозахисних структурах та органах.

Монографія зацікавить юристів-міжнародників, викладачів, студентів та аспірантів юридичних факультетів вищих навчальних закладів, а також практиків, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного міжнародного права.

The collective monograph analyzes the contribution of the international legal system of human rights protection to the development of legal regulation of human rights protection in Ukraine in the context of international law, compliance of Ukrainian legislation with international human rights law, and the practice of international and national law. control and human rights bodies. Ukraine's participation in global and regional international human rights structures and bodies is considered.

The monograph will be of interest to international lawyers, teachers, students and graduate students of law faculties of higher education institutions, as well as practitioners, all who are interested in the problems of modern international law.

© Колектив авторів, 2022

© Білоцерківський національний аграрний університет, 2022

Офіційний сайт: <http://www.btsau.edu.ua/>

ЗМІСТ

<i>Передмова (Нікітенко О.І.)</i>	5
<i>Правове регулювання права особи на свободу переміщення: міжнародний та національний досвід (Бровко Н.І.)</i>	7
<i>Генеza адміністративного судочинства в Україні (Нікітенко О.І.)</i>	44
<i>Правова природа економічних, соціальних та культурних прав: міжнародний аспект (Ковальчук І.В.)</i>	80
<i>Особливості захисту майнових та земельних прав суб'єктів господарювання у європейському суді з прав людини (Настіна О.І.)</i>	117
<i>Особливості неюрисдикційного захисту цивільних прав (Пахомова А.О.)</i>	164
<i>Право особи на безпеку: поняття, ознаки, обмеження (Макарчук В.В.)</i>	196
<i>Державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад в забезпеченні окремих прав в умовах сьогодення (Поляруш-Сафроненко С.О.)</i>	243
<i>Нормативно-правові гарантії забезпечення та захисту фундаментальних прав людини у європейському союзі (Мельник О.Г.)</i>	278
<i>Право на життя в системі прав людини та його співвідношення з іншими юридичними правами (Аргат Я.П.)</i>	315
<i>Проблеми впровадження механізму реалізації та захисту приватних прав (Єфремова І.І.)</i>	348
<i>Правове регулювання процедури захисту екологічних прав людини в контексті міжнародного та національного законодавства (Обіюх Н.М.)</i>	380
<i>Список використаних джерел та літератури</i>	405

НІКІТЕНКО О.І.

доктор юридичних наук, професор

професор кафедри публічно-правових дисциплін

ГЕНЕЗА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Адміністративне судочинство є одним із способів захисту прав і свобод громадян у сфері публічної влади. Як показав тисячолітній публічно-управлінський досвід, той який перебуває поза межами контролю стає з часом тираном і грубо порушує права людей. Основним і найбільш дієвим способом правового захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб є система адміністративних судів яка переживає своє реформування.

Стаття 3 Конституції України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Стаття 124 Конституції України визначає, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються⁵².

Важливим завданням держави її існування та розвиток адміністративного судочинства як складової адміністративної юстиції. В ХХ ст. науковці активно обговорюють західні моделі адміністративної юстиції у сфері права: Р. Гнейст⁵³, Н. Палієнко⁵⁴, Н. Куплеваський⁵⁵.

⁵² Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.

⁵³ Гнейст Р. Права держава та адміністративні суди Німеччини. Санкт-Петербург : Типографія В. Безобразова и Ко, 1896. 370 с.

⁵⁴ Палієнко Н. Сутність адміністративної юстиції та основні риси її організації в європейських державах. Київ : Ун-т Св. Володимира, 1898. URL: <http://fasvvo.arbitr.ru/node/13733>.

⁵⁵ Куплеваський Н. Адміністративна юстиція в Західній Європі. Харків : Унів. тип., 1879. 230 с.

У червні 1999 р. Верховна Рада України, гарантуючи ефективне виконання Європейської конвенції з прав людини 1950 р. і протоколами до неї, ратифікованими Україною, статтею 6 встановлено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір,⁵⁶ а також своєю Постановою № 0757 від 17 червня 1999 р. «Про засади державної політики України в галузі прав людини». У цьому документі акцентувалося на універсальності судового захисту прав і основних свобод людини в разі їх порушення⁵⁷.

У розділі III Концепції «Про формування судової влади» було передбачено запровадження адміністративного судочинства, метою якого мав би стати розгляд спорів між громадянином і органами державного управління. На рівні району передбачалося введення адміністративних суддів, які б організаційно входили до складу районних (міських) чи міжрайонних судів. В обласних судах передбачалося створити судові колегії в адміністративних справах як суди першої та апеляційної інстанції, у Верховному Суді України - колегію в адміністративних справах як суд апеляційної та касаційної інстанції. У ході судової реформи суди в адміністративних справах мають бути виділитися в окрему систему⁵⁸.

В Указі Президента України № 810 від 22 липня 1998 р. «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» підкреслено на важливості створення правої бази щодо запровадження в державі судового захисту прав і свобод громадян у сфері виконавчої влади як адміністративної юстиції⁵⁹. Щодо удосконалення інститутів виконання судових та інших рішень відповідно до Законів України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове

⁵⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

⁵⁷ Про Засади державної політики України в галузі прав людини : Постанова Верхов. Ради України від 17.06.1999 р. № 757-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-14#Text>

⁵⁸ Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верхов. Ради України від 28.04.1992 р. № 2296-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text>

⁵⁹ Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98 : станом на 28 трав. 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

виконання судових рішень і рішень інших органів»⁶⁰ та «Про виконавче провадження»⁶¹ які надали можливість учасникам виконавчого провадження залучати до проведення виконавчих дій та право звернутися до суду зі скаргою.

17 березня 2005 року було ухвалено Кодекс адміністративного судочинства України який головною метою реформи правової системи визначає найповніше забезпечення конституційних засад організації державної влади, принципу верховенства права, гуманістичних вимог щодо діяльності держави. У вирішенні цих завдань велике значення мають різні галузі права, але вирішальну роль мають відігравати такі фундаментальні галузі публічного права, як конституційне та адміністративне право, реформа якого здійснюється в Україні одночасно з адміністративною реформою⁶².

На сьогоднішньому етапі проведення судової реформи формування моделі адміністративного судочинства в Україні це синтез досвіду формування системи судів спеціалізованої адміністративної юрисдикції. Адміністративні суди в Європейських країнах віднесені до спеціалізованої системи судів які забезпечують захист приватних осіб від незаконних рішень суб'єктів публічної адміністрації.

Адміністративне судочинство в європейських країнах сформовано за допомогою демократичних ідей Великої французької революції та визнанням прав і свобод людини і громадянина.

Європейські адміністративні традиції зумовлюють свої моделі адміністративного судочинства:

- французька адміністративна традиція;
- німецька адміністративна традиція;
- змішана адміністративна традиція
- британська адміністративна традиція;

60 Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII : станом на 3 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>

61 Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII : станом на 26 берез. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.

62 Пояснювальна записка до проекту Адміністративного процесуального Кодексу України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=13028 &pf35401=23684>.

- адміністративна традиція країн Східної Європи (наближена до німецької адміністративної традиції).

Кожна з представлених адміністративних традицій зумовлює специфіку моделей адміністративного судочинства, що впливає на складність їх організації та функціонування, специфіку розгляду публічно-правових спорів:

- французька адміністративна традиція – використовує модель подвійної касації та остаточного перегляду Державною Радою;

- німецька адміністративна традиція – диференціює адміністративні суди та специфіку їх діяльності в межах окремих земель, а на найвищому федеральному рівні доручає розгляд найважливіших публічно-правових спорів Федеральному адміністративному суду;

- змішана адміністративна традиція – по чергово використовує німецький чи французький досвід організації моделей адміністративного судочинства;

- британська адміністративна традиція – навпаки, традиційно надає всю повноту влади Короні, а адміністративні трибунали уповноважуються розглядати лише окремі категорії адміністративних справ в адміністративних трибуналах, що створюються за лінійним принципом і значно обмежені в своїй юрисдикції;

- адміністративна традиція країн Східної Європи – переважно наближує моделі новостворених систем адміністративних судів до німецької моделі в комбінації з республіканською формою державного правління та без федеративного рівня управління моделлю адміністративних судів.⁶³

Вітчизняна модель адміністративного судочинства зазнала велику кількість змін у сфері проведення судової реформи 2010 року. Модель адміністративного судочинства України передбачає модель ординарної касації, тобто встановлює можливість розгляду Верховним Судом справ у першій та останній інстанції.

Генезис адміністративного судочинства в Україні обумовлений рядом

⁶³ Пухтецька А. А. Моделі адміністративного судочинства. Адміністративний процес в Україні / за ред. В. В. Галуцька, О. О. Правоторової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. 27-30.

факторів наукового дослідження у сфері вітчизняної юридичної науки, з'являються праці які на системному рівні досліджують головні проблеми адміністративного судочинства, що пов'язано з цінності права та правової науки в житті суспільства та держави при наявності забезпечення національної безпеки, захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (Ст. 17 Конституції України). Можливо сформулювати деякі ознаки які притаманні процесуальним відносинам, що потребують адміністративно-правового регулювання з приводу безпосередньої реалізації суб'єктивних прав, свобод, інтересів та юридичних обов'язків фізичних та юридичних осіб у сфері оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, що покладаються на Збройні Сили України згідно Конституції України, забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом (Ст. 17 Конституції України).

Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (Ст. 19 Конституції України). Коментована стаття Конституції визначає свободу вибору. Краще за все зазначені приписи можна перефразувати таким чином: «Дозволено все, що не заборонено». Тобто, між особою і суспільством, між особою і державою (правовою державою) мають бути такі відносини, що надають особі можливість максимальну особисту свободу і вільний розвиток її особистості. При цьому держава та суспільство все особі гарантують. Цей самий принцип працює і у зворотному напрямку - оскільки лише вимоги закону обмежують свободу особи, то й є неприпустимим несанкціоноване втручання у справи особи чи то примус особи на здійснення дій, що законом не передбачені. Що стосується органів

державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, то їх діяльність має чітко спрямовані межі – вони мають діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені чинним законодавством. Таким чином діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб має бути максимально повно і точно визначена, врегульована, регламентована для того, щоб унеможливити за будь-яких обставин та причин завдати шкоди особі, суспільству чи державі.⁶⁴

На нашу думку, в процесах реформування українського суспільства надзвичайно важливе місце посідає реформа правової системи. Потреба в її проведенні вкрай є актуальною особливо після вступу України до Ради Європи (листопад 1995 р.), з яким було пов'язане прийняття Україною зобов'язань в тому числі в адміністративно-процесуальній сфері. У вирішенні цих завдань велике значення мають різні галузі права, але вирішальну роль мають відіграти як такі фундаментальні галузі публічного права, як державне (конституційне), адміністративне, процесуальне право та державне управління, радикально покращити стан організації виконавчої влади, перетворити її в один із визначальних чинників прискорення економічних, соціальних, адміністративно-політичних, адміністративно-процесуальних перетворень в нашій країні покликана Концепція реформи адміністративного права України.

Конституція України закріплює положення адміністративно-процесуального законодавства, що визначає основоположні компоненти захисту прав і свобод людини в Україні, а також вони захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (Ст. 55 Конституції України). Стаття 56 Основного Закону надає кожному право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх

⁶⁴ Конституція України : Науково-практичний коментар / за ред. К. І. Чижмарь, О. В. Лавриновича. Київ : Професіонал, 2018. С. 49-50.

посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.⁶⁵ Стаття 124 Конституції України визначає, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Стаття коментована визначає основні принципи здійснення правосуддя в Україні і визначає судову систему держави єдиною ланкою, що на підставі верховенства права здійснює правозастосування у галузі правосуддя. Делегування іншим органам компетенції суду заборонено.⁶⁶

Адміністративний процес – це сукупність визначених правил на підставі яких здійснюється виконавчо-розпорядницька діяльність у сфері державного управління, охорони правопорядку в Україні як високорозвинутої правової, цивілізованої, європейської держави з високим рівнем життя, соціальною стабільністю, культури та демократії.

Гене́за адміністративного судочинства в Україні досліджувалася вченими-адміністративістами у роботах А. Берлача, Ю. Битяка, В. Бевзенка, М. Грухове́ря, В. Галу́нька, П. Діхтієвського, А. Комзюка, Р. Мельника, О. Нікітенка, С. Стеценка.

Роботи вітчизняних і зарубіжних фахівців утворили теоретичну базу для нового погляду на адміністративно-правову природу, зміст і структуру адміністративного процесу. Вони дали нам змогу через детальний теоретичний огляд генезису адміністративного процесу в Україні, провести адміністративно-правовий аналіз розвитку інституту адміністративного процесу.

Ми погоджуємося з думкою В. М. Бевзенка стосовно адміністративного судочинства в державі – це провадження у справах про адміністративні правопорушення (адміністративно-деліктне право), адміністративні процедури, службові провадження (службове право)⁶⁷ щодо конституційних гарантій судового захисту законних прав і свобод людини і громадянина (ст. 8, 39, 55 Конституції України) які отримали подальший розвиток у нормах Закону України «Про судоустрій України і статус суддів» та Кодексу адміністративного

⁶⁵ Конституція України : науково-практичний коментар / за ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2011. С. 141.

⁶⁶ Конституція України : Науково-практичний коментар / за ред. К. І. Чижмарь, О. В. Лавриновича. Київ : Професіонал, 2018. С. 233.

⁶⁷ Смокович М. І., Бевзенко В. М. Адміністративний процес України : теорія, практика : Підручник / за ред. В. М. Бевзенка. Київ : Дакор, 2020. С. 122.

судочинства України. Зокрема у ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України закріплено, що завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. Із вищевказаного В. М. Бевзенко вважає, що національним процесуальним законодавством урегульована не лише безпосередня реалізація конституційного права фізичних і юридичних осіб на судовий захист, але й визначено суб'єкта правовідносин, який поряд із фізичними та юридичними особами є одним із основних учасників адміністративного процесу. Тобто у порядку адміністративного судочинства передбачена можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Однак оскільки поняття «суб'єкт владних повноважень» вперше було закріплене КАС України, не отримало належного і вичерпного обґрунтування адміністративно-правовою наукою чи національним законодавством, то відповідного розкриття потребують сутність цього поняття та характерні ознаки таких суб'єктів. Також на його думку, аргументація змісту поняття «суб'єкт владних повноважень» дозволить уникнути плутанини при визначенні конкретного позивача чи відповідача. У зв'язку із запровадженням судового розгляду та вирішення публічно-правових спорів необхідним є визначення вичерпного обсягу прав та обов'язків, якими наділяються суб'єкти владних повноважень, розкриття особливостей реалізації цими суб'єктами процесуальних прав та обов'язків.⁶⁸

На думку І. П. Голосніченко він включає в себе: «управлінську діяльність по здійсненню прогнозування, підготовки рішень (тобто відносини з приводу підготовки зовнішнього управлінського впливу на суспільство); управлінську діяльність по здійсненню впливу на суспільство в цілому (реалізація державних

⁶⁸ Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень у адміністративному процесі України. Журнал східноєвропейського права. Київ, 2013. № 1. С. 12-157 URL: http://easternlaw.com.ua/wpcontent/uploads/2013/12/4ddc84_dc7a638f56524ed59cdfcada92a71b7d.pdf.

програм, до прикладу); управлінську діяльність щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ (ліцензування, вирішення справ у сфері дозвільної системи, реєстрація підприємницької діяльності)». ⁶⁹

Вихідне, первісне значення для судового адміністративного процесу має теорія юридичного процесу, яка закріплює методологічні засади здійснення не лише зазначено виду процесу, але й закріплює принципи реалізації інших процесуальних галузей - конституційного процесу, кримінального процесу, цивільного процесу, господарського процесу, нотаріального процесу, адміністративного процесу, бюджетного процесу, податкового процесу.

Судовий адміністративний процес, як різновид юридичного процесу, здійснюється за його правилами, принципами, «успадкувавши» його фундаментальні поняття та категорії. Тому, для кращого розуміння правової природи судового адміністративного процесу, особливостей його здійснення та розвитку, доцільно охарактеризувати поняття та сутність юридичного процесу.

Найбільш змістовно сутність юридичного процесу може бути представлена завдяки його ознакам. Юридичний процес – це розгляд певної юридичної справи. Зазвичай в якості юридичної справи кваліфікують або правопорушення, або спір про право⁷⁰.

Юридичний процес представляє собою діяльність щодо здійснення операцій із нормами права. Юридична природа будь-якої державної діяльності визначається перш за все тим, що відповідний орган держави чи посадова особа перебувають в умовах за яких вони зобов'язані безпосередньо використовувати норми права для вирішення конкретних юридичних справ. В якості об'єкта службово-виробничих операцій виступають одночасно норми матеріального і процесуального права, тобто орган чи посадова особа мають оперувати нормами, які визначають характер юридичної справи і одночасно оптимальний порядок досягнення юридичного результату. Правова природа процесу взагалі, у тому числі і судового адміністративного, проявляється перш за все і головним чином

⁶⁹ Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф. Адміністративний процес : навчальний посібник / за ред. І. П. Голосніченка. Київ : ГАН, 2003. С. 14.

в його юридичних результатах. Суть процесу - досягнення передбаченого законом юридичного результату, модель якого визначена у відповідній матеріальній нормі, і оформленого у вигляді відповідного юридичного акту – закону, постанови, рішення, вироку, ухвали суду. Тому призначення процесу – забезпечити належну реалізацію матеріальних норм права і, відтак, досягнути юридичного результату.

Процесуальна діяльність, спрямована на досягнення певних юридичних результатів та вирішення юридичних справ оформлюється офіційними процесуальними документами, які мають поточний та підсумковий характер (такими документами, наприклад, можна вважати ухвали і рішення судових органів, які постановляються ними при розгляді та вирішенні спорів та справ). Процес будь-якого виду є юридичною формою відповідної гілки державної влади та повною мірою відображає особливості «своєї» гілки державної влади. Законодавча влада, як відомо, за допомогою однойменного процесу приймає юридичні акти – закони, які за своїми юридичними властивостями. Натомість, юридичні акти, які приймаються судами, зокрема в судовому адміністративному процесі – завжди тільки акти індивідуальні. Відповідно, процесуальна діяльність притаманна усім суб'єктам владних повноважень, які перебувають у правовідносинах та виконують свої функції, закріплені за ними чинним законодавством. Природно, що процесуальній діяльності властивий владний характер.⁷¹

Крім суб'єктів владних повноважень учасниками процесуальних правовідносин у переважній більшості видів юридичного процесу виступають також фізичні і юридичні особи. Більше того, наприклад, у цивільному процесі, господарському процесі, судовому адміністративному процесі наявність цих осіб у процесуальних правовідносинах є обов'язковою для виникнення відповідного виду процесу, оскільки саме вони виступають ініціаторами порушення цивільної, господарської чи адміністративної справи. Без присутності, зокрема, у цих видах процесу, фізичних або юридичних осіб

20. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу : Монографія. Київ : Атіка, 2005. С. 20.

процесуальні правовідносини не виникатимуть, а відтак не буде існувати і відповідний вид процесу, оскільки від волі саме цих осіб залежить не лише виникнення процесу, але і його розвиток, зміна чи припинення.

У кожного виду процесу своє власне джерело – відповідна гілка державної влади. Тому, абсолютно немає ніяких підстав для того, аби один процес чи, принаймні, уява про нього формувалась по образу іншого процесу виходячи лише з того, що «образ» і, як наслідок, відповідне поняття про нього сформувались значно раніше. Саме так сталося свого часу з адміністративним процесом, із яким у сучасній адміністративно-правовій науці інколи намагаються ототожнити судовий адміністративний процес.

Процес - динамічне поняття, яке характеризує досить складну діяльність відповідних органів державної влади, через яку реалізуються їх функції – законодавчі, виконавчі, правоохоронні тощо. Оскільки завдання і зміст діяльності органів державної влади різноманітні, то, як наслідок, різноманітні і процесуальні форми її реалізації. Різноманітність форм реалізації державної влади дозволяє зробити наступний висновок.

Дія деяких різновидів юридичного процесу (цивільного, адміністративного та кримінального) характерно те що вони об'єднують низку проваджень, передбачених відповідним процесуальним законодавством.

У процесі виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів, передусім органів виконавчої влади, вирішується величезний обсяг індивідуально-конкретних справ, що стосуються різноманітних суб'єктів – громадян та інших фізичних осіб, органів, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян тощо. В цих випадках дані суб'єкти вступають в адміністративно-правові відносини, які врегульовуються не тільки матеріальними, а й процесуальними нормами адміністративного права. Адміністративно-процесуальні норми забезпечують реалізацію на практиці приписів матеріальних норм адміністративного права. Виходячи з цього, сукупність адміністративно-правових відносин, врегульованих процесуальними нормами адміністративного права, становить специфічне і відносно самостійне явище, що прийнято називати

адміністративним процесом.

Поняття адміністративного процесу в адміністративно-правовій науці прийнято розглядати в широкому і вузькому розумінні.

У широкому розумінні адміністративний процес – це встановлений законом порядок розгляду і вирішення індивідуально-конкретних (адміністративних) справ, що виникають у сфері державного управління, спеціально уповноваженими на те органами (посадовими особами) та, у відповідних випадках, загальними - звичайними) судами. Однак навіть у широке розуміння сьогодні «не вписується» процес розгляду справ у спеціалізованих адміністративних судах. тобто адміністративне судочинство, хоча для позначення саме цього явища первісне і використовувався термін «адміністративний процес».

У вузькому розумінні адміністративний процес розглядається як порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення і застосування до правопорушників адміністративних стягнень. Іноді поняття адміністративного процесу в такому розумінні тлумачать не тільки як розгляд справ про адміністративні правопорушення і застосування адміністративних стягнень до винних, а й як розгляд справ із застосуванням заходів адміністративного примусу загалом. Зауважимо, що в даному підручнику розгляд адміністративного процесу ґрунтується на його широкому розумінні.

Адміністративний процес виступає специфічним (оскільки не є класичним у згаданому вище розумінні) видом юридичного процесу і завдяки врегулюванню адміністративно-процесуальними нормами має притаманні йому цілі (мету), структуру і суб'єктів.

Мета адміністративного процесу – це заздалегідь заплановані результати, досягнення яких можливе з допомогою відповідних засобів та способів. У свою чергу, завдання процесу відображають необхідність для суб'єкта здійснити певні дії, спрямовані на досягнення мети.

Специфіку адміністративного процесу відображає і його структура - сукупність взаємозв'язаних адміністративних проваджень, що мають як

юрисдикційний, так і неюрисдикційний характер.

Суб'єктами (учасниками) адміністративного процесу виступають як державні органи, насамперед органи виконавчої влади. їх посадові особи, так і органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, їх органи та посадові особи, громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Поняття суб'єктів процесу включає до складу його учасників також осіб, які діють з метою ведення процесу і здатні приймати остаточні рішення.

Відповідно, адміністративний процес являє собою врегульовану адміністративна-процесуальними нормами діяльність органів виконавчої влади, їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на реалізацію матеріальних норм адміністративного, а також інших галузей права в ході.

Генеза розвитку адміністративно-процесуального законодавства України показує, що не обмежується регламентацією примусу чи вирішенням різних суперечок, тобто крім кримінального та цивільного права в системі матеріальних галузей права існує велика кількість інститутів, підгалузей та галузей права, основними функціями яких є реалізація матеріально-правових норм. Юридичний процес у правовій науці в Україні пройшов складний шлях виникнення, становлення і розвитку.

Так, В. О. Рязановський вказував, що починаючи ще з римського права аж до початку XIX ст. юридичний процес: цивільний, кримінальний і канонічний розглядався як доповнення до відповідного матеріального права, як похідне від останнього.⁷²

Сутність «широкої» концепції адміністративного процесу полягає у тому, що функції процесуального права не обмежуються тільки регламентацією примусу і розглядом цивільно-правових спорів. Окрім кримінального і цивільного процесів, у системі матеріальних галузей права є численні процесуальні норми і інститути, на основі яких здійснюється діяльність щодо застосування матеріально-правових норм інших галузей. Серед вчених, які

⁷² Рязановский В. А. Единство процесса. Москва : Юридическое бюро «Городец», 1986. С. 14.

стояли у джерел цієї концепції, слід назвати представників державно-правової та адміністративно-правової науки: П. Є. Недбайло, С. С. Студенікіна, Г. І. Петрова, О. Є. Луньова, М. І. Кіма, В. С. Основина, І. Н. Пахомова, Ю. М. Козлова, Д. М. Бахраха.

Досліджуючи природу юридичного процесу як комплексну систему, В. М. Горшенев зробив суттєві висновки щодо генетичних особливостей традиційного юридичного процесу, який є загальним для всіх правових форм діяльності держави, не пов'язаних з юрисдикцією, та відокремлює особливості юридичного процесу, а) він завжди безпосередньо пов'язаний із здійсненням операцій з нормами права на підставі стадій правозастосовної діяльності; б) застосовується тільки компетентними суб'єктами, які наділені відповідними власними повноваженнями на відання правозастосовної та іншої власнозначущої діяльності; в) завжди полягає в діяльності по розгляду конкретних юридичних справ і прийняттю відповідних юридичних актів, в тому числі і правозастосовних; г) являє собою форму діяльності, яка об'єктивно потребує процедурно- процесуальної регламентації; д) як правова форма діяльності з виявлення істини у справі в інтересах його законного рішення безпосередньо пов'язаний з необхідністю використання різноманітних методів і засобів юридичної техніки.⁷³

Найвиразнішою особливістю саме адміністративно-процесуального права є те, що воно органічно пов'язане з виконавчою владою, являючи собою, з одного боку, її правові засоби, а з іншого – важливий засіб інструмент її здійснення. Так, «Концепція реформи адміністративного права України» від 1998 р. зазначає, що головною метою правової системи є досягнення найповнішого забезпечення конституційних засад організації державної влади, принципу верховенства права у сфері матеріальних і процесуальних норм у змісті Концепції реформи адміністративного права України.⁷⁴

Адміністративне право складається з норм матеріальних (це - матеріальне

⁷³ Горшенев В. М. Природа юридического процесса как комплексной системы. Актуальные проблемы юридического процесса в общенародном государстве. Ярославль : ЯрГУ, 1980. С. 3-11.

⁷⁴ Концепція реформи адміністративного права України. Київ, 1998. С. 5.

право) та процесуальних (це - процесуальне право). Матеріальне право має свої необхідні, притаманні йому процесуальні норми, оскільки процес є тільки формою життя закону. Якщо функції матеріальних норм полягають в безпосередній регламентації поведінки суб'єктів правовідносин та складають зміст правового регулювання, то функції процесуальних норм – сприяти досягненню результату, який має на меті матеріальна норма. Вимоги вдосконалення певної організованості та впорядкованості застосовної діяльності є безпосереднім фактором, що викликає необхідність розвитку і вдосконалення процесуальних норм.

Адміністративно-процесуальні норми пов'язані не лише юрисдикційною діяльністю державних органів та судів, а також є необхідним елементом всієї управлінської діяльності та має правозастосовний характер. Причому правозастосування не може бути заведено тільки до застосування засобів примусу, оскільки складає незрівнянно більш широку діяльність органів управління. Головне для органів державного управління полягає в їх так званій «позитивній» організуючій діяльності. Поєднання цих видів діяльності характеризується поняттям «адміністративний процес»⁷⁵.

Однак у взаємовідносинах із державою фізичні та юридичні особи можуть бути носіями не тільки прав і свобод, але й обов'язків. Тому друга група індивідуальних адміністративних справ складається з приводу покладення на фізичних і юридичних осіб обов'язків⁷⁶, прикладом такого може бути надання адміністративних послуг. Перевірка, як форма контролю здатна утворити окреме завершене (зі стадією вирішення справи) провадження. Як це, врешті, і пропонують автори концепції реформи адміністративного права України.⁷⁷ Проект Адміністративно-процедурного кодексу України від 2012 р.⁷⁸ пропонує наступне визначення адміністративної послуги: «це результат здійснення

⁷⁵ Концепція реформи адміністративного права України. Київ, 1998. С. 19-20.

⁷⁶ Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф. Адміністративний процес : навчальний посібник / за ред. І.П. Голосніченка. Київ : ГАН, 2003. С. 95.

⁷⁷ Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98 : станом на 28 трав. 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

⁷⁸ Проект Адміністративно-процедурного кодексу України : Верховна Рада України - офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44893.

суб'єктом надання адміністративних послуг владних повноважень за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону».

На нашу думку, в адміністративному судочинстві містяться різноманітні визначення стосовно «Правової доктрини України»⁷⁹ які мають бути упорядковані в чіткій системі в адміністративно-процесуальній науці у сфері управління, місцевого самоврядування, правоохоронних та судових органів тощо. На наш погляд, правова доктрина у сфері розвитку адміністративного процесу цілком аргументовано розглядає в своїх проявах і може стати доктринальною, вона містить практичні рекомендації, коментарі до адміністративно-процесуального законодавства та інших форм права; прогнозує процеси правотворчості й правореалізації; заповнює прогалини законодавства та ідей.

О.В. Кузьменко вважає, що адміністративно-процесуальні норми обслуговують різноманітну публічну діяльність держави та є тісно пов'язаними з матеріальними нормами. Тому, на його думку, доктринально неправильно обмежувати зміст адміністративного процесу особливостями діяльності певного кола суб'єктів та зводити його зміст до юрисдикційної основи, яка виражається у застосуванні заходів адміністративного примусу та вирішенні спорів про право.⁸⁰

Адміністративний процес тісно пов'язаний з матеріальним адміністративним правом, яке відображає прагнення сторін досягти встановленої законом мети, що виступає засобом пізнання факту і становить суть процесу.⁸¹ Чітке розуміння змісту адміністративної науки дасть можливість визначити сутність та структуру адміністративного процесу без застережень про широкий або вузький підхід до його розуміння.

Наука адміністративного процесу, як частина сфери публічного права,

⁷⁹ Правова доктрина України : у 5 т. / за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2013. Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція. 976 с.

⁸⁰ Кузьменко В. О. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія. Київ : Атіка, 2005. С. 44-45.

⁸¹ Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин : монографія. Київ : Ін Юре, 2000. С. 14.

одна з наймолодших наук, що веде своє походження з адміністративного права.. Як самостійна галузь наукового пізнання, вона бере свій початок у теорії поділу влади та в теорії правової держави, що тісно пов'язана з виникнення і розвитку договірної теорії виникнення держави і права.

Адміністративна наука є результатом і одночасно частиною так званого раціонального дослідницького знання та природного права, які розвивалися в Європі в період у Новий час в руслі широкої ідейної течії Просвітництва. Держава (отже, «управлінська держава») виникла там як «механічне» та раціональне явище, яке проявлялося в різних видах та формах, а спочатку зводилося до невеликої кількості основних функцій. З точки зору суспільної практики та потреб, всі державні життєві ситуації були передбачувані; вони піддавалися вирахуванню та були керовані у відповідності з чинним законом та правовими нормами. На цій основі наука про управління у XVII ст. розвивалася насамперед як камеральна та поліцейська науки.

Камеральна наука, як визначення сукупності знань щодо управління державним майном (камеральним майном чи камерою – королівським палацом, де зосереджувалося в Середні віки управління), мала свій інструментарій дослідження управління, його структурну організацію та процес удосконалення. В той час вона поєднувала різноманітні науки, в тому числі за сучасною класифікацією фінансове та господарське право. Будучи політичною по суті, камеральна наука враховувала вчення про економіку та державні фінанси. На створеному підґрунті виникла нова наука адміністративного права XIX ст. У XVIII ст. розвиток науки державного управління супроводжувався ростом числа наукових праць з проблем управління, які мали практично-інструментальний характер. Аналізувалися питання підвищення ефективності управління з метою посилення та розповсюдження державної влади, підвищення збирання податків та загального благоустрою. У процесі подальшого розвитку камералістики одночасно проходило відокремлення складових цієї дисципліни. Так в процесі формування самостійної науки адміністративного права було виокремлення з

камералістики так званого «поліцейського права»⁸², як його визначав юрист часів Російської імперії XIX ст. І.Ю. Андрієвський⁸³. Це було пов'язане з необхідністю підвищення «ефективності управління» для посилення та розповсюдження державної влади, підвищення збору податків та зборів, підтримки господарства та суспільного добробуту. Як правове найменування державного забезпечення «благополучного порядку» в суспільстві служив термін «влада поліції». Поліцейська влада також розумілася як здійснення турботи про добробут суспільства. Практично до XIX ст. призначення поліцейської державної діяльності вбачалося у забезпеченні «щастя громадян», їх безпеки та добробуту, а поліцейська влада розумілася як інструмент здійснення турботи держави про добробут суспільства. Відповідно з терміном «поліція» ототожнювалося поняття «внутрішнє управління», за винятком управління фінансами, відповідно вона становила комбінацію з опису управлінських справ та виданих у зв'язку з цим інструкцій та практичних вказівок щодо здійснення адміністративних дій.⁸⁴

Адміністративне право як самостійна галузь права в ретроспективному аспекті має давню історію, оскільки бере початок з XVIII ст. В усі часи воно так чи інакше пов'язувалося з публічною владою держави, з взаємодією її органів з громадянами та іншими учасниками суспільних відносин.

Подолавши свого часу предметну обмеженість власного джерела - так званого «поліцейського права» (а саме, обмеженість питаннями охорони громадського порядку і безпеки), адміністративне право, поряд з конституційним (державним), являє собою класичний зразок галузі публічного - на відміну від приватного - права.⁸⁵

Втім, для цього періоду характерним є утворення державно-правового порядку та нових суспільних відносин, які були основою для формування передумов створення науки адміністративного права. Спочатку ця наука називалася «державно-правовою наукою», це показувало її взаємозв'язок як з

⁸² Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2003. Т. 5: П-С. 736 с.

⁸³ Андреевский, И. Е. Полицейское право. Санкт-Петербург : тип. Эд. Праца, 1871. Т. 1. С. 5.

⁸⁴ Стариков Ю. Н. Курс общего административного права : у 3 т. Москва : НОРМА, 2002. Т. 1 : Субъекты. История. Наука. Предмет. Нормы. С. 10.

⁸⁵ Концепція реформи адміністративного права України. Київ, 1998. С. 7.

державним правом, так і з публічним правом. Адміністративне право відмежувалося від науки державного права на підставі того, що завданням правової держави є забезпечення можливостей кожній окремій особі досягти поставленої мети засобами встановленого владою порядку та в його межах; захист від свавілля повинен здійснюватися юстицією, а забезпечення допомоги повинно виходити з компетенції поліції.

При цьому німецькі та французькі вчені, приділяючи головну увагу правам людини та громадянина перед державою та адміністрацією, вважали, що адміністративне право повинно мати перевагу перед наукою «державне управління»⁸⁶. Таким чином, управління, яке регламентоване законом, тобто правове уявлення про адміністрацію, узяло гору над іншими і адміністративне право здобуло перемогу над управлінням⁸⁷. Важливою рисою адміністративного права стало встановлення контролю за владою через кримінальні та цивільні справи. Пізніше у західноєвропейських країнах була створена система адміністративних судів, в яких можна було оскаржити рішення адміністративної влади.

На початковому етапі існування Радянської держави, в умовах громадянської війни питання формування нової системи адміністративної юстиції, безумовно, не були першочерговими. На перший план висувалися завдання формування й посилення репресивних органів.

Проте проблему контролю за діяльністю адміністративних органів не можна було ігнорувати. Тому поступово почали створюватися правові передумови розгляду справ, в яких перевірялася законність дій органів державного управління.⁸⁸ У радянський період наука адміністративного права почала формуватися за ходом виникнення «радянського» державного управління та адміністративного права як галузі права, яка регулювала управлінські відносини.

Так, ухвалення 1927 року Адміністративного кодексу України стало

⁸⁶ Адміністративний кодекс УРСР. Київ, 1935. 158 с.

⁸⁷ Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : у 3 т. Москва : НОРМА, 2002. Т. I : Субъекты. История. Наука. Предмет. Нормы. С. 19.

⁸⁸ Юрков Б. Н. Судебное обеспечение законности в деятельности административных органов. Харьков : Вища школа. 1987. С. 44.

значним кроком у розвитку адміністративного законодавства. Був уведений адміністративно-процесуальний порядок розгляду скарг на дії місцевих адміністративних органів. Проте й у цьому законодавчому акті не передбачалося судового оскарження, за винятком скарг на неправильне провадження опису, оцінки майна, призначеного на продаж у разі несплати необхідних платежів, а також неправильний розподіл отриманих від продажу майна сум.⁸⁹

З прийняттям у 1936 р. Конституції СРСР розпочався новий етап розвитку адміністративного права, сутністю якого стало вироблення системи правових норм, які регулювали б суспільні відносини, що складаються у процесі державного управління, саме соціалістичної держави.⁹⁰

Адміністративний кодекс України впорядкував систему органів та посадових осіб, які були уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, визначив процесуальні рамки розгляду цих справ. При цьому суди до числа органів, що розглядають справи про адміністративні порушення, введені не були.

Законодавець пішов шляхом надання функцій розгляду скарг і притягнення до адміністративної відповідальності великій кількості виконавчо-розпорядницьких органів, що негативно відбивалося на якості розгляду конкретних справ і призводило до звуження гарантій захисту громадянами своїх прав і законних інтересів.

Перший автор сприймала адміністративний процес суто в полі вирішення (розв'язання) конфліктних (юрисдикційних) справ. В свою чергу, другий дослідник доводив необхідність розуміння адміністративного процесу більш широко, з урахуванням як юрисдикційної складової, так і діяльності органів виконавчої влади із забезпечення реалізації норм матеріального права у справах позитивного (неконфліктного) характеру.

Проте і на сьогодні провідні науковці у галузі дослідження процесуальних відносин: Ю. П. Битяк, О. М. Бандурко, В.М. Бевзенко, І. П. Голосніченко, В. К.

⁸⁹ Адміністративний кодекс УРСР. Київ, 1935. 158 с.

⁹⁰ Петров Г. И. Предмет советского административного права. Советское государство. 1940. № 7. С. 38.

Колпаков, О. В. Кузьменко, О. І. Нікітенко, М. М. Тищенко та інші - під адміністративним процесом розуміють: порядок, правила, за якими реалізуються матеріальні норми адміністративного права; діяльність виконавчих органів щодо реалізації адміністративного та інших галузей права; щодо адміністративних проваджень належать нормотворчі, установчі, дисциплінарні, виконавчі, контрольні провадження та провадження з діловодства тощо; що провадження у справах про адміністративні правопорушення є різновидом виконавчо-розпорядчої діяльності.⁹¹ На підставі наукових здобутків названих вище вчених було сформовано дві концепції адміністративного процесу, так звані юрисдикційну та управлінську концепції адміністративного процесу.

Юрисдикційна концепція адміністративного процесу полягає в розумінні його, як урегульованої нормативно-правовими актами діяльності органів адміністративної юрисдикції щодо розгляду та вирішення адміністративних справ, переважно справ про адміністративні правопорушення та справ щодо застосування заходів адміністративного примусу.

В свою чергу, управлінська концепція адміністративного процесу, визначає його, як урегульовану нормативно-правовими актами діяльність органів державного управління щодо розгляду індивідуально- конкретних справ, що виникають в сфері державного управління.

Право на оскарження протиправних дій адміністрації декларувалося в Україні давно. Конституція СРСР 1977 р. і Конституція Української РСР 1978 р. закріпили за громадянами право на оскарження до суду дій службових осіб, державних і громадських органів, яке реалізується в порядку встановленому законом.

Через десять років, під час «перебудови» – у червні 1987 р. – на втілення цих конституційних положень було прийнято Закон СРСР «Про порядок оскарження до суду неправомірних дій посадових осіб, які порушують права громадян». У квітні 1988 р. Указом Президії Верховної Ради Української РСР Цивільний процесуальний кодекс Української РСР доповнено главою 31-А, яка

⁹¹ Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України : підручник / за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Атіка, 2007. С. 5-14.

за змістом відповідає положенням Закону. Згідно з цими актами предмет судового оскарження обмежувався діями лише посадових осіб. Інакше кажучи, до суду не могли бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність органів державного управління.

Правовою базою для запровадження адміністративної юстиції в Україні є Конституція України. У демократичній правовій державі адміністративна юстиція, як правило, є механізмом судового захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у разі їх порушення рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами (ч. 2 ст. 55 Конституції). Створення спеціалізованих судів передбачене ст.ст. 126, 127 Конституції України.⁹²

Право на звернення до суду з вимогою про визнання недійсними правових актів ненормативного характеру було закріплено у 1991 р. і за юридичними особами в Арбітражному процесуальному кодексі України. Згодом юрисдикція арбітражних судів, які з 2001 р. стали називатися господарськими, поширена також на нормативно-правові акти після внесення відповідних змін до Арбітражного процесуального кодексу.

Обговорення питань про створення в Україні адміністративних судів пройшло стадію дискусій довкола їхньої необхідності. Потреба у створенні системи адміністративних судів дістала офіційне визнання: спочатку на рівні концепцій, згодом – на законодавчому рівні.

Концепцією судово-правової реформи, затвердженою Верховною Радою України у 1992 р., передбачено поступове запровадження адміністративної юстиції: починаючи від спеціалізації суддів і утворення спеціалізованих судових колегій і закінчуючи створенням вертикалі адміністративних судів. Створення системи адміністративних судів з метою повноцінного судового захисту прав і свобод громадян у сфері виконавчої влади передбачалося також Концепцією адміністративної реформи в Україні. Процес підготовки проекту «Адміністративного процесуального кодексу України» почався у 1996 р., коли

⁹² Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

була створена робоча група.

Предметом адміністративного права є правові відносини, які складаються у сфері діяльності публічної адміністрації по задоволенню публічних інтересів. Відповідно на основі сучасних підходів до змісту адміністративного права⁹³ ми можемо визначити відповідно сучасний зміст адміністративного процесу.

Діяльність публічної адміністрації об'єктивно потребує процесуального опосередкування. У процесі правозастосування норма матеріального права, на підставі визначеної законами компетенції органів державного управління та посадових осіб, поширюється на конкретний життєвий випадок (факт) з метою його вирішення, для задоволення інтересів соціальної спільності. Саме діяльність (або порядок діяльності) публічної адміністрації, у ході здійснення якої породжуються відносини, які регулюються процесуальними нормами і які набувають характеру адміністративно-процесуальних правовідносин, становлять зміст адміністративного процесу.

Для застосування норми необхідні: суб'єкт визнання норми та суб'єкт виконання норми. Звідси, зрозуміло, що особа протиставляється нормі як її виконавець і одночасно – як особа, що визнає обов'язковість відносин, породжених дійсністю факту. Для адміністративного судочинства характерним є те, що одна сторона завжди представляє владу, яка є силою, призначення якої вичерпується забезпеченням використання норми, і тому вона сприймається як гарант, обов'язковий елемент виконання норми. На відміну від цивільно-процесуальних відносин, де зобов'язальне право підтверджується договором і реалізується визнанням двома сторонами рівності своїх вихідних позицій, адміністративний процес використовує владу як силу, що гарантує здійснення права, яке забезпечує потреби всього суспільства.⁹⁵ У свою чергу адміністративно-процесуальне законодавство, є не окремим проявом ідеї права,

93 Голосніченко І. П. Оновлення змісту адміністративного права в умовах демократичних перетворень та його значення для підготовки правознавців в вузах України. Адміністративне право: сучасний стан і напрями реформування. Зб. тез першої національної наук.-теорет. конференції (м. Яремча. 18-21 червня 1998 р.). Київ. 1998. С. 11-12.

94 Авер'янов В. Б. Питання законодавчого регулювання державної служби. Проблеми реформування державної влади. Тези доповідей наук.-практ. конф. (м. Київ, 10-11 березня 1995 р.). Київ. 1995. С. 2-6.

95 Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре». С. 20.

яка стоїть поза часом, а визначається нормативною основою будь-якої діяльності у сфері публічних відносин. Тобто, адміністративний процес охоплює нормотворчу, правозастосовну та правоохоронну діяльність органів публічної адміністрації.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що адміністративний процес – це урегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність публічної адміністрації, спрямована на реалізацію норм відповідних матеріальних галузей права в ході розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ по задоволенню публічних інтересів.

До адміністративного судочинства входять провадження: нормотворче, ліцензійне, реєстраційне, контрольне; щодо розгляду звернень громадян, у справах про адміністративні проступки, щодо застосування заходів примусу тощо.

Зауважимо: у сфері діяльності публічної адміністрації має місце комплексна реалізація публічно-правових функцій, тобто адміністративно-процесуальні норми використовуються в комплексі з матеріальними нормами та нормами цивільно-процесуального права, господарсько-процесуального права. Сумісне зосередження адміністративно-процесуальних та матеріальних норм, а також єдиний спосіб їх об'єктивізації характерні для екологічного, аграрного, трудового права. Це пояснюється зручностями користування єдиним нормативним актом, тимчасовістю певних явищ тощо.

Адміністративно-процесуальне право, хоч і є окремою самостійною галуззю національного публічного права, воно не може існувати відірвано від інших галузей права, в першу чергу – адміністративного права. З новітнім розвитком адміністративного права України, який характеризується відходом від його управлінської функції до обслуговуючої набуває розвитку адміністративно-процесуальне право.⁹⁶

Ці тенденції зумовлюються наступними факторами. Перший полягає в тому, що адміністративно-процесуальне право регулює процесуальні відносини,

⁹⁶ Мінка Т. П. Адміністративне процесуальне право : Навчальний посібник. Дніпро : ДДУВС. 2017. 320 с.

які базуються на нормах адміністративного (матеріального) права. Адже теорією права вироблені чіткі постулати, які беручи в основу поділу всіх галузей права юридичний зміст суспільних відносин, виділяють матеріальні та процесуальні галузі права, які хоч і є самостійним правовими інституціями, однак взаємопов'язані на можуть існувати один без одного.

Другий осново утворюючий фактор полягає у тому, що останні десять років відбулися значні перетворення в сутності та призначенні адміністративного права, в майбутньому, маємо нагоду сподіватись, вони відбудуться в системі цієї галузі права. Ці процеси дають можливість стверджувати, що адміністративне право з примусового правового інструментарію діяльності органів влади щодо управління суспільством перетворюється в фундаментальну галузь публічного права, що регулює суспільні відносини, які виникають з приводу, по-перше, забезпечення державою прав і свобод громадян засобом їх звернення до суб'єктів владним повноважень за отриманням передбачених законодавством публічних послуг (сервісно-обслуговуюча складова), по-друге, забезпечення державою можливості оскарження громадянам, юридичним особам незаконних дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які вони допускають в процесі своєї обслуговуючої та контрольної функції, і лише, по-третє, забезпечення суб'єктів владних повноважень законних можливостей реалізовувати свої контрольні-наглядові функції.

Таким чином системо утворюючі зміни, що відбуваються у сфері реформування адміністративного права мають безпосередній вплив на його процесуальну частину - адміністративно-процесуальне право. А це означає, що адміністративне процесуальне право України сьогодні перебуває на стадії активного системного формування.

У зв'язку з цим, на сьогодні, в юридичній науці вироблено дві концепції розуміння адміністративно-процесуального права (адміністративного процесу) - судова та управлінська (або її сучасний варіант - публічно-обслуговуюча).

Перша з них характеризується вузьким підходом щодо розуміння

адміністративного процесу. Така концепція в цілісному її варіанті сформувалась після прийняття у 2005 р. Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАСУ), який безспірно можна назвати значним проривом вітчизняного права на шляху реального забезпечення прав і свобод громадян в публічних правовідносинах. З набуттям чинності КАСУ відбуваються структурні перебудови системи адміністративного права, адже його норми змінюють призначення цієї галузі права, а саме воно стає правовим гарантом не лише суб'єктам владних повноважень щодо можливості реалізації їх управлінських функцій, а й гарантом можливості захисту прав і свобод громадян від перевищення владних повноважень цих суб'єктів засобом звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом. Можливість розвивати цю концепцію на науковому рівні гарантувала норма п. 5 ч. 1 ст. 3 КАСУ, яка визначила, що під «адміністративним процесом» необхідно розуміти правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства.⁹⁷

Формування «судової» концепції адміністративного процесу поставило питання: до якого правового інституту (галузі, підгалузі права) віднести правовідносини, які виникають з приводу реалізації інших норм адміністративного матеріального права, а саме: норм, що гарантують право громадян (фізичних, юридичних осіб) щодо звернення до суб'єктів владних повноважень для реалізації свої соціальних, економічних прав; норм застосування адміністративної та дисциплінарної відповідальності та ін., адже вони не регулюються КАСУ.

Існування цих адміністративно-процесуальних відносин поза межами правового регулювання зумовило згуртування наукової думки щодо формування Адміністративно-процедурного права, як процесуального утворення адміністративного права України. Розвиток адміністративно-процесуального права здійснюється спонтанно протягом останнього десятиріччя, однак як і більшість галузей (підгалузей) права прагне до доктринального розвитку на

⁹⁷ Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

підставі розробки та прийняття чіткої системної нормативно-правової бази. Спроби її формування, як і адміністративного судочинства були закладені як завдання адміністративної реформи, започаткованої Указом Президента України у 1998 р. Своє відображення вони мали в розробці у 2003 р. проекту Адміністративного процедурного кодексу України, який в ст. 2 визначив предмет правового регулювання, а саме «правовідносини, що складаються у сфері діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у зв'язку з розглядом питань, пов'язаних з реалізацією та захистом прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, у тому числі з надання адміністративних послуг».⁹⁸ В той же час сама наявність нормативно-правового акту, який регулює певну відносно самостійну групу правових відносин не дає підстав вести мову про існування окремої процесуальної галузі права, кожна з юридичних наук має власний понятійний апарат, що відповідає її історично сформованому предметному змісту; такий власний понятійний апарат зараз розробляється й наукою адміністративного процедурного права; адже саме понятійний апарат разом з предметом науки дозволяють ідентифікувати певну науку як таку, відмежувати її від інших наук та визнати самостійною галуззю знання. Тому, вони зазначають, що наука адміністративного процедурного права повинна напрацювати і мати свою систему наукових категорій, частину з яких обов'язково погодити з науковими категоріями філософії права і теорії держави та права, частину запозичити в інших споріднених наук (конституційного, адміністративного, цивільно-процесуального права тощо), а частину розвивати самостійно, після чого на її основі можна формувати галузь права.⁹⁹

З огляду на це, слід зазначити, що доки не сформоване адміністративно-процедурне законодавство, не напрацьована його термінологія, не можна виводити адміністративно-процедурні відносини за межі правового регулювання адміністративно-процесуального права, хоча в майбутньому це цілком

⁹⁸ Проект Адміністративно-процедурного кодексу України : Верховна Рада України - офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44893.

⁹⁹ Миколенко О. І. Категоріальний апарат науки адміністративного процедурного права. Право і суспільство. Дніпро, № 3. 2010. С. 98.

можливий та необхідний варіант формування інститутів адміністративного права. З поміж цього аргументами щодо такої авторської позиції є відсутність чіткого розмежування поняття «процедура» від поняття «провадження» загальнозживаного в теорії адміністративного процесу. Так, відомий дослідник адміністративно-процесуальних відносин О. В. Кузьменко зазначає, що процес слід розглядати як діяльність суб'єктів права із здійснення правової регламентації суспільних відносин та реалізації права, а процедуру - як формалізований бік такої діяльності. Процедура детермінує порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, які у своїй сукупності складають юридичний процес.¹⁰⁰ В свою чергу Е. Ф. Демський визначає процедуру в адміністративному процесі, як встановлені законодавством правила, порядок і умови (зразок) вчинення процесуальних дій щодо розгляду, розв'язання і вирішення конкретної адміністративної справи в публічній сфері.¹⁰¹

Нерозривний зв'язок адміністративного процесуального права існує з відносинами, пов'язаними з застосування адміністративного примусу, як одного із методів регулювання адміністративно-правових відносин. Перед усім мова йде про застосування адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень (проступків). Не вдаючись до дискусій щодо місця адміністративної відповідальності в системі адміністративного права, резюмуємо лише ті положення, які напрацьовані цією наукою та знайшли своє відображення в законодавстві.

В. К. Колпаков висловлює думку, що адміністративно-деліктні відносини не є управлінськими, а включення їх до предмета адміністративного права має штучний характер. Важливою їх особливістю є універсальність, її зміст визначається функціональним призначенням даних адміністративно-правових категорій виходити за межі саме адміністративного права. Вони здійснюють захист суспільних відносин не тільки адміністративно-правової належності. Саме вони зберігають відносини, що складаються під впливом цивільного,

¹⁰⁰ Кузьменко О. В. Адміністративний процес у перегляді права : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2006. С. 15.

¹⁰¹ Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : Навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 135.

трудового, сімейного та інших галузей права. На його думку, зазначене вище дає підстави для дослідження адміністративно-деліктних норм і адміністративно-деліктних відносин як окремої групи; це самостійна правова спільність, яка має свої властивості і може характеризуватись як окрема структурна одиниця права, тобто галузь, а саме - адміністративно-деліктне право.¹⁰² Ми з поміж інших вчених підтримуємо таку позицію і вважаємо, що на сьогодні можна з впевненістю вести мову про формування окремої галузі публічного права - адміністративно-деліктного права, яке повинно регулювати як матеріальні та і процесуальні суспільні відносини, що виникають з приводу притягнення особи до адміністративної відповідальності. Та відстоюємо позицію, що суспільні відносини, які виникають в процесі притягнення до адміністративної відповідальності є предметом правового регулювання адміністративно-деліктного процесу, як підгалузі адміністративно-деліктного права.¹⁰³ Про самостійність та комплексність такої галузі права свідчить і існування кодифікованого акту, який регулює як матеріальні так і процесуальні відносини адміністративної відповідальності - Кодекс України про адміністративні правопорушення¹⁰⁴, який постійно потребує відповідних змін і по сьогоднішній день.

Таким чином, адміністративно-деліктний процес (провадження) ми розглядаємо в рамках адміністративного процесуального права виключно з методологічної точки зору, як і будь-яку іншу процесуальну діяльність здійснювану суб'єктами владних повноважень, крім тої, яка виникає на підставі вчинення злочину, хоча близькість кримінально-процесуальних та адміністративно-деліктних відносин є очевидною. Крапку в цьому питанні може поставити прийняття законодавства про кримінальні проступки, або значне оновлення адміністративно-деліктного законодавства та формування Адміністративно-деліктного права.

¹⁰² Колпаков В. К. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі. Право України. Київ, 2002. №4. С. 20.

¹⁰³ Миронюк Р. В. Поняття та зміст адміністративно-деліктного процесу. Науковий вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 3. С. 172.

¹⁰⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 - 330) : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-Х : станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

Отже, підсумовуючи вищезазначене, слід вказати, що згадані правові явища (судовий розгляд справ адміністративної юрисдикції та правозастосовна діяльність суб'єктів публічної адміністрації) є настільки різними, що вони не можуть визначатися за допомогою одного і того ж терміна, навіть якщо до нього додають терміни «судовий» («судовий адміністративний процес»), «управлінський» («управлінський адміністративний процес»), «правоустановчий» («правоустановчий адміністративний процес»), «деліктний» («адміністративно-деліктний процесу»). У даній ситуації вихід може бути лише один. Кожен з названих видів діяльності має отримати властиву тільки йому назву, яка б не викликала ніякого різночитання і була б чіткою та однозначною. Зазначений крок є вкрай необхідним, оскільки, як слушно зауважував свого часу В.Б. Авер'янов, давно відомо, що введення уніфікованих понять та термінів для виразу однорідних явищ є важливою умовою підвищення юридичної культури.¹⁰⁵

Професор В.Б. Авер'янов вважає, що адміністративний процес - врегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів виконавчої влади, їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на реалізацію матеріальних норм адміністративного, а також інших галузей права при здійсненні проваджень щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ. Адміністративний процес виступає специфічним (оскільки не є класичним у згаданому вище розумінні) видом юридичного процесу і завдяки врегулюванню адміністративно-процесуальними нормами має притаманні йому цілі (мету), структуру і суб'єктів.¹⁰⁶

В основу змісту сучасного адміністративного процесу Т. П. Мінка, покладає такий тезис: «суспільство найняло державу та її органи для надання сервісу у вигляді адміністративних послуг забезпечення законності, прав, свобод

¹⁰⁵ Авер'янов В. Б. Процесуальний аспект адміністративного права: особливості тлумачення. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. С. 40.

¹⁰⁶ Адміністративне право України. Академічний курс : Підручник : у 2-х т. / за ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Юридична думка. Т. 1: Загальна частина, 2007. С. 492.

та інтересів учасників правовідносин, охорони громадського порядку та конституційного ладу». Відповідно на її думку, «адміністративний процес - це урегульований правом порядок розгляду і розв'язання індивідуальних адміністративних справ, що реалізується в рамках діяльності органів публічної адміністрації та деяких інших владних суб'єктів».¹⁰⁷

В Україні, як незалежній, демократичній, соціальній і правовій державі, розширюється сфера й удосконалюється процесуальна регламентація усіх видів державної діяльності. Очевидно, що багато матеріальних норм права у сфері державного управління не можуть повноцінно реалізовуватися без удосконалення відповідного процесуального механізму.

Принципи адміністративного процесу як вихідні, керівні ідеї, відповідно до яких він здійснюється, спираються на конституційні принципи діяльності державних органів, їх посадових осіб, відображаючи специфіку процесуальних форм діяльності.

Основними є такі принципи адміністративного процесу (адміністративно-процесуальної діяльності):

- верховенства права;
- законності;
- правової рівності;
- охорони інтересів держави та особи;
- публічності (офіційності);
- об'єктивної істини;
- гласності;
- обов'язковості державної мови і забезпечення права користування

рідною мовою:

- швидкості й економічності;
- самостійності в ухваленні рішень;
- дотримання правових презумпцій адміністративного процесу.

Принцип законності є найважливішим принципом адміністративного

¹⁰⁷ Мінка Т. П. Адміністративне процесуальне право : Навчальний посібник. Дніпро : ДДУВС. 2017. С. 19.

процесу і характеризується як режим відповідності суспільних відносин, що виникають у цій сфері, вимогам законів та інших актів законодавства. Його реалізація в адміністративно-процесуальній діяльності спирається на такі умови: єдність законності; гарантування прав і свобод громадян; неприпустимість протиставлення законності й доцільності; невідворотність покарання за порушення законності.

Принцип правової рівності ґрунтується на конституційному положенні щодо рівноправності громадян перед законом. Проте було б неправильно розглядати його однобічно, в контексті застосування лише до громадян. Він повною мірою стосується й інших суб'єктів адміністративного процесу.

Інакше кажучи, вимоги закону поширюються на всі без винятку державні органи, об'єднання громадян і посадових осіб, які беруть участь в адміністративно-процесуальній діяльності. Конкретне втілення принцип правової рівності знаходить у формуванні правового статусу суб'єктів адміністративного процесу, причому особливе значення має закріплення широкого кола прав і обов'язків громадян, котрі відіграють тут роль дійового інструменту реалізації і захисту своїх інтересів.

Зазначений принцип органічно пов'язаний з реалізацією інших принципів адміністративного процесу, зокрема принципу охорони інтересів держави та особи. Невипадково законодавець закріпив за державними органами як найважливіші завдання охорони суспільного ладу держави, встановленого порядку управління, державного і громадського порядку. Вони реалізуються з метою охорони інтересів держави, оскільки в демократичному суспільстві дотримання інтересів держави є запорукою дотримання інтересів усіх законослухняних членів суспільства.

От чому забезпечення охорони інтересів держави тісно пов'язане із забезпеченням охорони інтересів усіх громадян і кожної особи. Тут наявний зворотний зв'язок. Охорона інтересів особи, громадянина найважливіший фактор стабільності громадянського суспільства, а отже, належного функціонування державних органів, держави загалом.

Принцип публічності (офіційності) адміністративного процесу виявляється у закріпленні обов'язку, державних органів, їх посадових осіб здійснювати розгляд і розв'язання індивідуально-конкретних справ і пов'язані з цим дії (підбір необхідних матеріалів і доказів) від імені держави і, як правило, за державний рахунок. На відміну від цивільного процесу в адміністративному відсутня плата за ведення процесу у вигляді державного мита, тобто відносини між суб'єктами будуються виключно на безоплатних засадах.

Принцип об'єктивної істини спрямований на максимально можливе виключення з адміністративного процесу проявів суб'єктивізму, однобічності в аналізі дій суб'єктів. Він покликаний забезпечити встановлення й оцінку реальних фактів, що мають значення для ухвалення обґрунтованого рішення у конкретній справі. Не випадково, наприклад, законодавець як найважливіші завдання у справі про адміністративне правопорушення закріпив необхідність своєчасного, всебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин кожної справи, розв'язання її в чіткій відповідності із законодавством. Необхідною також вважається оцінка досліджуваних у ході розгляду справи доказів.

Принцип гласності адміністративного процесу зумовлений необхідністю широкої поінформованості суспільства про діяльність державних органів, їх посадових осіб щодо виконання покладених на них функцій. Поряд із правом громадян на одержання інформації про діяльність державних органів, закріпленим у ст. 43 Закону України «Про інформацію»¹⁰⁸, законодавець встановлює обов'язок відповідних органів повідомляти громадян про ухвалені рішення.

Принцип обов'язковості державної мови і забезпечення права користування рідною мовою кожному з громадян, котрі беруть участь у процесі, означає, що розгляд конкретних справ ведеться державною мовою України; якщо громадянин, який бере участь у процесі, не володіє українською, він може користуватися своєю рідною мовою. При цьому йому повністю забезпечується одержання всієї необхідної інформації і можливість довести власну інформацію

¹⁰⁸ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ : станом на 1 січ. 2022 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

до відома органу, посадової особи, котра розглядає конкретну справу.

Принцип швидкості й економічності адміністративного процесу зумовлений вимогами щодо оперативності управлінської діяльності державних органів. Визначення конкретних, порівняно невеликих термінів розгляду адміністративних справ є, з одного боку, перешкодою для прояву тяганини, а з іншого – дає змогу упорядкувати рух справ, увести процес у визначені часові рамки.

Принцип самостійності в ухваленні рішень виключає будь-яке втручання інших органів і посадових осіб в адміністративно-процесуальну діяльність суб'єктів, уповноважених проводити таку діяльність. Це дає можливість підвищити відповідальність за ухвалення рішень, сприяє їх законності й обґрунтованості. Впровадження цього принципу також не дає змоги органу чи посадовій особі перекладати обов'язки щодо розв'язання справи, які входять до їх компетенції, на нижчі інстанції.

Принцип дотримання правових презумпцій адміністративного процесу. Дотримання цих презумпцій має за мету надійно захистити права і законні інтереси громадян, котрі беруть участь у процесуальних діях. Враховуючи надзвичайну важливість даної мети, окремому розгляду підлягають дві основні правові презумпції адміністративного процесу - невинуватості й правомірності правової позиції громадянина.

Враховуючи історичний процес євроінтеграції України слід проаналізувати думки адміністративістів країн Європейського Союзу. Природа правовідносин між державними органами та посадовими особами відрізняється від природи відносин між державними органами (посадовими особами) та фізичними і юридичними особами.

Відповідно до Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом партнерство та співробітництво¹⁰⁹ важливою умовою зміцнення та поглиблення зв'язків між Україною та ЄС виникає необхідність вжиття

¹⁰⁹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 30 листоп. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

спеціальних заходів щодо зближення існуючого та майбутнього законодавства України з законодавством ЄС. Процес наближення адміністративного законодавства України постає невід'ємною складовою частиною приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС. Адаптація адміністративного законодавства України до відповідного законодавства ЄС слід розуміти як трансформування відповідних норм адміністративного законодавства ЄС у національну адміністративно-правову систему з наступним їх дотриманням.

Належне та своєчасне проведення процесу адаптації адміністративного законодавства України до законодавства ЄС сприятиме досягненню стабільності у суспільстві, гарантуванню верховенства права, пріоритету прав людини та громадянина, інтеграції України до спільного ринку ЄС, поступовому зростанню добробуту громадян та приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС тощо.

Процес адаптації адміністративного законодавства знаходиться у тісному зв'язку з процесом імплементації адаптованого законодавства. Зміст процесу імплементації адаптованого законодавства полягає у розробці та реалізації ефективного механізму впровадження адаптованого законодавства.

Узагальнюючи здійснений аналіз теоретичних засад правового регулювання, що генезису адміністративного процесу в Україні у сфері забезпечення прав, свобод людини: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Удосконалення адміністративного правового регулювання державних органів, місцевого самоврядування та правоохоронних органів, які в сукупності утворюють єдину концепцію забезпечення адміністративного процесу щодо принципів верховенства права та законності.

Вивчення загальнотеоретичних проблем щодо генезису адміністративного судочинства в Україні дало підстави до її напрямів віднести головні проблеми адміністративного судочинства, що пов'язані з цінністю права та адміністративно-процесуальної науки в житті суспільства та держави при

наявності забезпечення національної безпеки, захисту прав свобод та інтересів громадян, захисту суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки та правового порядку.

Отже, адміністративне судочинство як інструмент захисту прав, свобод та законних інтересів громадян в адміністративному праві науковці розглядали ще у XIX ст. Історія розвитку соціально-політичних процесів в сфері адміністративної юстиції дає підстави говорити про неналежне нормативно-правове регулювання сучасного адміністративного процесу. Історично-правовий метод дозволяє належним чином провести дослідження історії розвитку адміністративного судочинства в Україні та розкриває аспекти становлення і розвитку захисту прав фізичних та юридичних осіб від незаконних посягань з боку публічної адміністрації.